

І. Андронов,

доцент кафедри цивільного процесу
Одеської національної юридичної академії

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РІШЕННЯ СУДУ У СПРАВАХ ОКРЕМОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Розгляд і вирішення цивільної справи по суті закінчується ухваленням судового рішення. В науковій літературі часто зазначають, що судові рішення ухвалюється судом першої інстанції по всіх цивільних справах, незалежно від виду судочинства [1]. Однак з таким висновком не можна погодитись. Деякі вчені зазначають, що судовий наказ за своєю суттю, метою і спрямованістю не відрізняється від значення й обов'язковості рішення суду, основним аргументом визнаючи вказівку закону про те, що судовий наказ визнається формою судового рішення [2] [3]. Так, дійсно, закон називає судовий наказ особливою формою судового рішення (ч. 1 ст. 95 ЦПК України), але формою судового рішення, як це зазначено у ч. 1 ст. 208 ЦПК, є і ухвала суду. При більш уважному дослідженні таких процесуальних документів, як рішення суду і судовий наказ, стає очевидно, що в цих актах правосуддя більше відмінностей, ніж спільних рис.

Рішення суду від судового наказу відрізняється такими рисами:

а) рішення суду ухвалюється іменем України, а судовий наказ видається;

б) рішення суду в позовному провадженні вирішує по суті існуючий між сторонами спір про право, а судовий наказ видається по так званих «безспірних» вимогах;

в) рішення суду може ухвалюватися у всіх справах, які відносяться до юрисдикції суду (включаючи й ті категорії справ, по яких може видаватися судовий наказ), а судовий наказ — тільки по певному, визначеному в законі, переліку категорій справ;

г) рішення суду ухвалюється по результатах розгляду справи в судовому засіданні за активної участі сторін та

інших осіб, які беруть участь у справі, а видача судового наказу здійснюється без судового засідання і виклику стягувача та боржника;

д) судовий наказ є одночасно і виконавчим документом, тоді як рішення суду ним не є і додатково потребує видачі судом виконавчого листа;

е) рішення суду підлягає апеляційному оскарженню, тоді як судовий наказ може бути не оскаржений, а оспорений, після чого він підлягає обов'язковому скасуванню, про що судом постановляється ухвала [4].

Отже судовий наказ — це специфічний процесуальний документ, який має свої, характерні тільки для нього властивості, і він суттєво відрізняється від рішення суду в позовному та окремому провадженні.

Таким чином можна дійти висновку, що такий процесуальний документ, як рішення ухвалюється судом тільки у справах позовного і окремого провадження і особливо увагу необхідно приділити саме відмінності рішення суду у справах окремого провадження від рішення в позовному провадженні. Взагалі науковим дослідженням інституту рішення суду в цивільному процесі або окремих його сторін займалися С. Н. Абрамов, М. Г. Авдюков, М. А. Гурвіч, П. П. Заворотько, М. Б. Зейдер, Д. Д. Луспеник, Н. І. Масленнікова, Д. І. Полумордвинов, Г. В. Фазікош, Н. А. Чечіна, Д. М. Чечот, М. Й. Штефан, К. С. Юдельсон. Проте слід відзначити, що більшість наукових робіт, об'єктом дослідження яких є судові рішення в цивільному процесі, присвячені саме рішенням у справах позовного провадження, і тому дуже часто в науковій літературі між поняттями рішення суду в цивільному процесі і рішення

суду у справах позовного провадження ставиться знак рівняння. Проте необхідно погодитися з тим, що деякі положення, розроблені наукою цивільного процесуального права для рішення суду в позовному провадженні, не підходять для рішення в окремому провадженні. Рішення суду у справах окремого провадження має суттєві особливості, ігнорування яких може призвести до неправильного розуміння цього процесуального інституту.

Так, наприклад, у науці цивільного процесуального права найбільш поширеним є погляд на сутність рішення суду як на акт судової влади, який містить у собі імперативну і диспозитивну складову. Імперативна складова — це обов'язковий для виконання припис суду як органу державної влади, диспозитивна — це підтвердження наявності (відсутності) між сторонами певних правовідносин на основі встановлених у судовому засіданні фактичних обставин справи [5]. Однак, як справедливо зазначають Н. А. Жильцова та М. М. Голиченко, необхідність встановлення судом наявності чи відсутності між зацікавленими особами матеріальних правовідносин з певним змістом (конкретним набором прав і обов'язків) є ознакою саме позовного провадження [6]. У окремому провадженні судовим рішенням лише встановлюється певний юридичний факт, а права і обов'язки, які з нього випливають, знаходяться вже поза судовим розглядом. Таким чином, характеризуючи сутність рішення суду у справах окремого провадження, необхідно зазначити, що воно містить у собі обов'язковий для виконання припис суду як органу державної влади, яким встановлюється наявність (відсутність) фактів, що мають юридичне значення, правовий статус певної особи або правовий режим майна.

Іншою особливістю рішення суду у справах окремого провадження є його спрямованість на захист не права, а охоронюваного законом інтересу, про що зазначав іще К. С. Юдельсон [7]. Дійсно, коли суд своїм рішенням визнає за певною особою наявність того чи іншо-

го юридичного факту або правового статусу цієї особи, він тим самим сприяє заявнику в реалізації певних прав, що випливають з цього факту, або правового статусу, а отже здійснює захист охоронюваного законом інтересу особи. В той самий час захист права може здійснюватися тільки у разі його порушення (невизнання або оспорювання) іншою особою (ч. 1 ст. 15 ЦК України). Проте традиційною відмінністю окремого провадження від позовного є відсутність спору про право. Так, відповідно до ч. 6 ст. 235 ЦПК України, якщо під час розгляду справи у порядку окремого провадження виникає спір про право, який вирішується в порядку позовного провадження, суд залишає заяву без розгляду і роз'яснює заінтересованим особам, що вони мають право подати позов на загальних підставах. Інколи в науковій літературі висловлюється думка про те, що в окремому провадженні крім захисту охоронюваного законом інтересу може також здійснюватися захист неоспорюваних суб'єктивних прав [8]. Однак справи окремого провадження, в яких здійснюється захист саме неоспорюваного права, складають абсолютну меншість у загальному масиві справ цієї категорії і є, скоріше, виключенням, яке підтверджує правило.

Багато особливостей рішень суду в окремому провадженні викликано процесуальною специфікою самих справ окремого провадження. Так суд може обґрунтовувати своє рішення не тільки доказами, які були пред'явлені до суду особами, що беруть участь у справі, а й доказами, витребуваними за власною ініціативою суду (ч. 2 ст. 235 ЦПК України). Головне, щоб ці докази були належним чином досліджені в судовому засіданні. У справах окремого провадження суду надається право вийти за межі вимог заявника, якщо така необхідність буде впливати із матеріалів справи (ч. 3 ст. 235 ЦПК України). Ще одною особливістю рішення у справах окремого провадження є те, що його резолютивна частина, як правило, не містить вимог щодо відшкодування судових витрат (ч. 7 ст. 235 ЦПК України).

Свою окрему специфіку мають і рішення в деяких категоріях справ окремого провадження. Так, наприклад, у певних категоріях справ рішення суду можуть бути скасовані судом, що їх ухвалив: рішення суду про усиновлення може бути скасоване судом до набрання ним законної сили, якщо батьки дитини відкликали свою згоду на її усиновлення (ч. 5 ст. 255 ЦПК України); рішення суду про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, цивільна дієздатність якої була обмежена, може бути скасоване, а дієздатність особи поновлена в разі видужання цієї особи або значного поліпшення її психічного стану (ч. 3, 4 ст. 241 ЦПК України); рішення суду про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою скасовується в разі появи фізичної особи, яку було визнано безвісно відсутньою або оголошено померлою, або відомостей про місцеперебування цієї особи (ст. 250 ЦПК України). Рішення суду про визнання недійсним втраченого цінного папера на пред'явника або векселя підлягає не тільки проголошенню, а й опублікуванню у засобах масової інформації (ч. 2 ст. 267 ЦПК України). Існує також певна особливість у порядку набрання законної сили рішенням у справах про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю щодо юридичної або фізичної особи. Для апеляційного оскарження таких рішень законом встановлено скорочений строк — лише п'ять днів (ч. 3 ст. 290 ЦПК України). Таким чином, таке рішення набирає законної сили вже по закінченні п'яти днів після його проголошення. Окремої уваги заслуговують рішення у справах про надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку, а також у справах про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу. В науковій літературі запропоновано запровадити скорочену процедуру розгляду таких справ із ухваленням рішення у формі судового розпорядження [9]. Тобто фактично пропонується створити аналог наказного провадження. Така пропозиція є обґрунтованою з точки зору оператив-

ності розгляду цих категорій справ і, відповідно, оперативного втручання органів державної влади в ситуацію, яка може загрожувати здоров'ю, а іноді і життю як самої хворої особи, так і осіб, що її оточують. Проте необхідно пам'ятати, що ці категорії справ пов'язані із можливістю застосування до особи істотних засобів примусу і мають наслідком фактичне обмеження свободи особи. Тому якщо й вносити до цивільного процесуального законодавства відповідні зміни, то необхідно створити систему гарантій захисту прав особи, відносно якої розглядається справа про надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку, або про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу. Серед таких гарантій — обов'язкове право апеляційного і касаційного оскарження судового розпорядження.

Таким чином, можна дійти висновку, що існуюча специфіка справ окремого провадження, а також судової процедури їх розгляду призводить до суттєвих відмінностей рішення суду у справах окремого провадження від рішень суду в позовному провадженні. Разом із тим проблема процесуальних особливостей рішення суду в окремому провадженні вимагає подальших наукових досліджень.

Ключові слова: окреме провадження, судова процедура, рішення суду, судовий наказ.

Процесуальні особливості рішення суду у справах окремого провадження обумовлюють особливості судової процедури розгляду цієї категорії цивільних справ. Здійснено порівняння таких процесуальних документів, як рішення суду і судовий наказ, розглянуті відмінності рішення суду у справах окремого провадження, специфіка судових рішень в деяких категоріях справ окремого провадження.

Peculiarities of a judicial decision for separate trial procedure formulate the procedural specificity for this category of civil cases. The article presents comparative analysis of such procedural documents as a judicial decision and

the court's order and the specificity of judicial decisions for some categories of civil cases.

Література

1. Луспенік Д. Д. Розгляд цивільних справ судом першої інстанції. — Харків: Харків юридичний, 2006. — С. 381.

2. Луспенік Д. Д. Наказне провадження: його цілі, процедура, проблеми та шляхи їх вирішення // Право України. — 2004. — № 7. — С. 91.

3. Свідерська М. Порівняльна характеристика судового наказу, судового рішення та виконавчого напису нотаріуса // Підприємництво, господарство і право. — 2005. — № 3. — С. 117-118

4. Щербак С. Сутність судового наказу // Підприємництво, господарство і право. — 2005. — № 6. — С. 58.

5. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / За заг. ред. В. В. Комарова. — Харків: Одиссей, 2001. — С. 419.

6. Жильцова Н. А. Голиченко М. М. О спорности в делах особого производства // Арбитражный и гражданский процесс. — 2006. — № 8. — С. 13, 10-14.

7. Советское гражданское процессуальное право: Учебник / Под общ. ред. К. С. Юдельсона. — М., 1965. — С. 281.

8. Кляус Н. В. Некоторые проблемы предмета судебной защиты в гражданском процессе по делам особого производства // Арбитражный и гражданский процесс. — 2006. — № 8. — С. 15.

9. Ясинок М. Чи може мати місце судове розпорядження у справах окремого провадження // Підприємництво, господарство і право. — 2007. — № 6. — С. 51-53.

УДК 159.98:343.132

Т. Матієнко,

старший викладач кафедри юридичної психології та педагогіки
Одеського державного університету внутрішніх справ

ВПЛИВ ВНУТРІШНЬООСОБИСТІСНОГО КОНФЛІКТУ НА ТАКТИКУ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРУПОВНОВАЖЕНОГО

Питання психологічного впливу, особливо внутрішньоособистісного конфлікту, є проблемними і мають важливе значення для правоохоронної діяльності в цілому, оскільки така діяльність найчастіше пов'язана саме з впливом на психіку людей. Цілком логічно, що для оперативно-розшукової діяльності, пов'язаної з кримінальним судочинством, вони також є значними. Психологія працівника оперативно-розшукових підрозділів формується в умовах «критичного» виду діяльності, яка здійснюється часто в екстремальних умовах чи у вимушених умовах конспірації, обмеженої інформації, дефіциту часу і т. п. На відміну від слідчого, оперативні працівники спілкуються із злочинцями на волі, в реальних життєвих ситуаціях, повних постійного ризику,

які можуть нести безпосередню загрозу для їх життя та здоров'я, наприклад при впровадженні оперативного працівника в злочинну організацію. Кожна необачність у їх поведінці може викликати їх розконспірацію, створити серйозну небезпеку. Під час затримання злочинців протистояння набуває найбільш гострого характеру аж до фізичної боротьби, застосування зброї і спеціальних засобів. Між оперативним працівником та злочинцем при розшуку, затриманні, проведенні інших оперативних заходів найчастіше проходить зіткнення інтелектів, під час якого за дуже короткий час необхідно розпізнати протиправні дії злочинця та швидко зреагувати на них.

Вказані особливості впливають на психологію особистості працівника